

* నాట్యరంగ ప్రయోజనము

ఎంతదూరమేగినను, ఎండఱినిగూర్చివిన్నను మనకు

బ్రసుతమునవలయు స్వజాతీయ ధర్మాశ్రమాప్రాప్తికారంగరాజుమ్మలుగాని, నిర్మాణచిత్రములుగాని కనిపించియుండేదినియే చెప్పునుసియున్నది. రాజుమహాంద్రవరమనేకషేలరూప్యములను చెచ్చించి యనేకంగిక వైచిత్ర్యములను బ్రహ్మించియుండేచేది. అట్టైపై సైలవరం శాలభాగతీసమాజమును, రాజుమహాంద్రవరసామాజికరంగముకు గౌరవణి నాట్యభపనమును నిర్మించుకొనియు ననేకయవనికాదిపరికరములను నేరించుకొనియుఁ బ్రహ్మామాపాత్రంచై జెగడియుండినది. ఎలక్కువ్వు వామావిధ్యద్విషములనుగూడు బ్రదర్శించి యుండినది. ఏలూరు మోతేవారి సమాజమును నీనితోపాటుగానే ధనరాసులను గ్రుమ్మరించి తినదురంగమును సకలసంపత్తి మన్మితముగ చెగించినది. దుగ్గిరాల, తెనాలి, గుంటూరు, బండులందును ఇందునుగూర్చి యిప్పటికిని యథాక్షరిక్కి బ్రయుత్తు ములు నేయుమనేయున్నారు. బ్లూరియుఁబై జెర్మ్మన్చబసినవాసికంచై మెన్నుగానేయలరాచుండినది. అన్నిటికంచై మైనూరు గుచ్ఛికంపేనీ లతులకొలఁదిగ చెచ్చించి తినదు నాట్యరంగమును హిందూదేశమునందరీ యేపెద్ద “ఆలఘర్ష ధియేటరు”నకును దీసిపోని సమగ్రంగ ప్రసాధనములతో, యాంత్రికసైచిత్రములతో, బ్రయోగమైదుమ్మలతో, బ్రసిధుసట్టాంతిర పరిపాకధ్యాగల్యములతో, నిఖులాంగోపాగిక సామరస్యములతో, స్వకపాల కర్మితానేక సహిన నాటకప్రయోగప్రాచీన్యములతో, బాటులతో, ఉద్యములతో, డ్యూసులతో, సీనులతో, హంగులతో, రంగులతో, కాళములతో, మేళములతో, జంతుములతో దంతములతో, మెరసినటులు, ములచినటులు, కర్రాటకరాజ్య సామ్రాజ్యకనాట్యకొనాసామ్రాజ్యసార్వధార్యములు

త్వముకు వహించి నిజకీ త్రిచంద్రికలను నిఖిలభూములను వెరైగించున్నాయిది. మహోరాజరాజేంద్రసంవర్ధిత సకల సంపత్తిమృద్ధితో మాఱుతేక మహిమండల హంతుకు నలం కారప్రాయంచై విరాజిల్లు నీ గుచ్ఛిసామాజికరంగ వైచిత్ర్యములకంచై యతికయించిన రంగరాజుమ్మలను మనప్రాంశులం దెందును జాడభోమనుటు నిస్సంశయము.

గుచ్ఛిసమాజము లతులకొలఁది చెచ్చించి యిట్టరంగప్రసాధనాధికసంపదలను సంపాదించుకొనిను. బొంబాయి, కలక్కాల, సైజాములుగూడ ప్రీముంతుల కాలవాలమ్ము లగుటచే నీ గుచ్ఛిసమాజమును మించు రాంగిక వైచిత్ర్యముల సప్పాప్పము ప్రదర్శింపగలవు. హీనిని మించి పాశ్చాత్యనాటుకరంగములు వెలుగొందునటులు మనము గ్రహింపగలము.

నాట్యకొండిమాను లాంంపఁదగిన దిట్టెది కాదు. కాఁఁచిత, కాఁఁచిత, రసాఁచిత, ప్రకృతి ప్రతిభింబం బు నాట్యరంగము. అదియు నాంధుల ప్రత్యేకప్రతిభా ప్రకటనమ్మగునకు సమర్థమైనడై యుండపటయు. అట్టిరంగమే యాంధ్రాదేశాలంకారప్రాయంచై విభుజాభినండనములకు బాత్రింబుచుండును. అట్టిరంగమే యాంధ్రాదేశాలంకారప్రాయంచై బుచునటును. అట్టిరంగమే ప్రాక్తనభరత విద్యావ్యాసంిక పవిత్రాత్రీమంచై యాంధ్రులనాట్యక్రాంతిస్వమునకు దారాక్రాంతముచుండును. అట్టిరంగమే నిరాడంబరనిరుపమబ్రహ్మానందరసప్రతిపాదనపటిష్టంచై యాంధుల విజ్ఞానవిశేషమును విశదీకరించుండును.

* శ్రీ పసుమట్టి యజ్ఞనారాయణక్రమాద్రితాంధ్ర నటప్రకాశికసుంది-వడ్డమన్నాటి కుటుంబరావు.

నాట్యరంగ హనిన నొక పవిత్రలభితకళానిలయ మనియు, నిట్టిది వాటుకోచితప్రకృతిప్రయోగసాలభ్యము నొంది ప్రశ్నేషాంధ్రప్రతిథాప్రబోధకంబగ సెగడ పలయు ననియు, నాడంబరమునకుగాని, యస్యఖాత్యను కరణమునకుగాని, పాణ్పువిలాసములకుగాని, పాశ్చాత్యను యంత్రతంత్రాత్మకపరిత్పణచిత్ర్యములకుగాని, యసు దర్ఘయవినికాద్యపాంగికాలంకరణములకుగాని, యట్టి రంగమును బ్రహ్మాగించుట కవకాళ ముండనేర పనియు నొక నిఖితాభ్యాప్రాయమునకు మనము రావలసియున్నది. కాని యట్టిరంగము మనక్కులు నిర్మించుకొన సాధ్యమును నను విషయమును గూర్చియు నొకిస్తంత విచారింపవలసి యున్నది.

పేటు వ్యయపటిచినను, లక్షులు వ్యయపటిచినను నయ్యది స్విభావము ననుసరించి యుండినంతమఱు మాత్రమే ప్రాజ్ఞప్రశంసలవు బాత్రంబునుగాని యూరక లేనిపొని వికృతస్తచిత్ర్యములను బ్రహ్మించినంత మాత్రమును గళాప్రయోగమున కుపకారి కానేరదు. పస్తసాధ్యక్షేత్రమే కళానిధికి మఖ్యాదర్శ మగుటచే గాలోచితప్రకృత్యువీచునంబాగ రంగప్రసాదములన్నియుఁ బ్రచరించుట యసున నొక సులభసాధ్యమైన విషయము గాసోపదు. ఇట్టినేర్పు లోకానభవము, విషయచిపునము, శాస్త్రపుణబ్మము, రసాస్వదన మొదఫిన కపికిగాని, చిత్రకారునకుగాని లభించును. కళానిధులు నాయుభయులసాహాయ్యమునే నాట్యరంగ ము వస్తుమాపసాధ్యక్షేత్రమునంది ప్రేతకుల కమందానంద మొనగూర్చును.

రసాస్వదనవైదుమ్యము

ఎట్టివానికాదవునని యోచించుటకుమందు రసము, ఆస్వాదనము, వైదుమ్యమునను పదార్థములనుగూర్చియు, సేతపుష్టి ప్రయుక్తుకవాక్యంతరభావమును గూర్చియు మతికొంత చర్చింపవలసియుంచును. దీని యసంతరమును గాని మన కివిషయము లేలదు. ఏటోయొకిమాదిరిగ ముడి పెట్టుభాచిన నదియు నంతగ విచ్ఛాసార్థము కానోపదు. “క్రోతిద్వానేవ విజానాతి విద్వజ్జన పరిక్రమమ్; నహి వంధ్య విజానాతి సర్వీం ప్రసవేదనామమ్.”

ఇసిర్వచన మనువది సామాష్టులకు గ్రాహ్యమున నది కాదు. అయ్యది యసుభినిద్దమే యట్టిదసి సంపూర్ణ మొదఫినసహ్యదయముత్రమే స్పృశియంపగలదు. ఇందులకు, బ్రహ్మాముగ మహాకవి కారిదాసు:

“క్రోతిరస్య వభురిమాణం

కుచకాలిన్యం డృకోత్స్థు తై స్థించ,
కవితాయః పరిపాకం,
హ్యానభవరసికో విజా నాతి.”

అని చెప్పియున్నాడు. రసము పదార్థమును మనము చూడలేము. “ఆహా! యొంతచల్లని మలయమారుతము” అనిసుఖించచే ర్తుమేకాని మారుతమును సహితము చూడలేము వానికి రూపములు లేపు. రూపము లేని వాని నిరూపించుట యసఁ గొంచె మించమించుగ రూపమ్మ నిచ్చుటయే యసు. ఇట్టినో రసమునుగూర్చికాని మారుతమునుగూర్చిగాని యసుభించియుంపిన వారలకు గాక యస్యలకు జైప్పట దుష్టరమైన విషయము. అట్టుకానినో నది యంతలోఁ బోక

“క్రోతిరిభాతరిప్రాత్తోక్షోక్షోక్త్వమాల్ముయాత్; క్రోత ర్ధజాతరి ప్రాత్తే, లకారప్రత లప్యఽి.”

అనునట్టు వ్యసనమ్మునకుగారామమును. లోకాను భవమునకు జీంసన మటియొక యుదాహరణమ్మున నీ విషయము నింతకంటే లేలికగ స్థిరపఱచుకొనవచ్చును. ఎవడేని యొకగ్రామమ్మున నొకనినివాసమును గూర్చి తెలియగోరువుపుడు వాడాగ్రామమునకుఁబరిచయుఁడై యుండిననే “అచ్చు! అదిగో! అచ్చుటఫలానివారిసేడ; దాని వెనుక నే మిరుకోరినవారు వసించుటానము.” అని చెప్పాడుము. ఆమాత్రమేని గ్రామానభవము లేనివానికి మన మేకొండగు ర్తులను జూపినను, సయోపయమగానే యుండునగాని యవ్వాని కయ్యది యందిపుచ్చుకొనున టుండనేరదు. దీనినిఁబట్టి రసిర్వచనమును బ్రమాదింపు గోరెడు ప్రతిముజుఁడున నొకపాటిప్రాజ్ఞుడుగ సండి యుండపల తోనని లేలుచున్నది.

“ప్రాజ్ఞత” యసినఁ డెలుఁగున “సెఱుక” యసి అట్టము. అదియే తేని. “తెలిసికానునది” యసియుఁ తెప్పుపుచ్చును. దీనినే “భూనము”ని యందురు. భూనమునకు

మతిలేదు. ఎవరెంతపథకుఁ దలిసితొనిన నంతమణకు జ్ఞానమును గ్రహించాలనియుఁ బంచితులనియుఁ బశఁగుదును. అట్లని రసునుగూర్చి మనము పరండితులకుఁ తెప్పవలసిన యావక్ష్యకతు యుండదు పండితులవలననే మన మెంతేని గ్రహింపదినవారమై యుందుము. ఇటక మాసముతెల్పు నది మాధులకాకి అందుకేమో తెలియనివారికి తెలిసిన వారు చెప్పవలసియుందును. రసమణనదిమాత్రముతేయ నివారికిఁ దేశప దగినది కాదని పైప్రమామునలన త్రువ పదుమన్నది. సండియు

“శ్రీఅరసికేషు రసస్వ నిశేషము
శరసి మార్ధి మార్ధి మార్ధి.”

అను వాక్యమునుబట్టి రసికుఁడుమాత్రమే రసమణుగూర్చి తెలియదినశాఁ డానియుఁ దేలుమన్నది. ఇక్కడను నొకసందేహము సాండమకమాసదు. ప్రస్తుతమున “రసిక” శబ్దము “తలచీర” శబ్దమువలె లోకస్వాపహరమునందు వ్యతిరేకారము నియుచున్నయది. రసికులన గసాస్వదన పరులని మాందుగ సిరపఱదుకొని యాశలఁ బ్రసుత విషయ మనుసరింతము.

“శ్రీమనవి వానుపూళాం కారణంధరవోక్తయోఁ.”

అనునులు ప్రక్కతిపై చిత్ర్యములను జ్ఞామటమలనఁ గాని విషుఖలనఁ గాని ప్రయత్నమునో యావ్రథత్తుమునకో మనుజన కొక వనిఁచికార మత్తున్న మనుచున్నది. మన రొటయేదుట సెవడో యొకచాలుఁ డాకస్థికముగ నొక గొపనకుఁ జిక్కిఁ దురఃిల్లచుండుఁనే యాత వాను కొసదు. లేదా మనకుఁ బరినయము గల యొకానొక నిరుపేచయగువాఁడు క్రీపంతునికి లెపున్నాపోనాన్నితుండై దేహేంద్రవైభిషమతోఁ బ్రత్యక్షమును ననుకొనుడు. మన కీరండు సందర్భములందును సంఘవిధములగు వికారములు సాండమకపోవు. అంకొకటి దుఃఖమనియు మణి నొకటి విస్మయమనియు లాక్షణికులచే వ్యవహారింపఁ బదుమండును. దుఃఖవిస్మయములను నీవికారము లప్పటికి సాయిభావము నందియున్నవని రసస్ఫూలు గ్రహింపఁ గలగు. పరగతసుఖముఁభాదులవలన దివృతులయందుఁ బొడము నిటిచికారములే సాత్మ్రికభావములు నాఁ బరిగటింపఁభధుండును.

ఒకదానినిఁ జ్ఞామటమాత్రముననే కాదు. వినుట చేత గూడ నిటి సాత్మ్రికభావములు స్వ్యామసరసులకు జనియింపగలవు. కాల్కరుగల్లికిఁ జిక్కినలోపిఁ తుఁ దడనులలోఁ గుచ్ఛపహరజార్థము సంచరించుపట్టున సర్వధష్టండై మృత్యువుపాలంబియుండైను. గర్భించేద నంబు నీవుత్తాంతమునుచంద్రమతీసతీమత్తాతో బ్రాహ్మణాబూలురు చెప్పునేక చెప్పెడుకభాభాగమును వినువపు దును రసస్ఫూడగువాని కేతద్విషుయాంత్రగ్రితప్రక్కఁ తత్వీరహస్యమును, బత్రవియోగ దుర్భరదుఁభాతిశయ మ్యాము, హృదయమ్యాము గలంది కన్నుల నీరునింపక మానవు.

వినుకో, కనుకలి యనువానిసలనఁ గలుగు మనో వికారములనుగొన్ని ఉపిని మానమిప్పాడు చర్చించి యున్నా ము. పూర్వజన్మసుక్రతపరిపాకంబున విభూను క్షేత్రమించు తత్వీఖున కేంచుటు, వినుట యను నవి లేకున్నహబ్రహ్మసంచమే యొచ్చుమండును. ప్రక్కఁ నిదమ్ములు వసుచయమ్యునండలి యుధీరత్యము కన్నుల గాఁఁచుమండును. లోకాదుమ్ములు సనేకభావమ్ములు గాంగి గొరలుచుండును. శాశ్వతానందముయుండగు నన్ను హాన్ని హాన్నిరసస్ఫూడు భావిప్రపంచపయోగము తొంగి కాత్మానుభుము నంతయుఁ గావ్యదూపమ్యాన వెలయించును. చిత్రకాదుఁ చిత్రరూపమ్యానఁ బ్రహ్మించును.

పరగతసుఖముఁభములచే జనించునా త్రీకభావ ము లనంచడు స్ఫంధము, కోమంచము, అత్రువు, పశ్యర్యము, కంపము, ప్రక్కయము, సైవర్ణీము, భూకి, వాత్స్యల్యము, శాంతి మున్నుగునవే రసవాహకట్ట్యమునకుఁ గారామాత్రములని మనము గ్రహింపవలసియుండును. ఇయ్యావి భావనాతిరిఁపుస్టుతాంబనోద్దీపనాదికి సంచారాతియమ్యున గ్లాని, శంక, నిర్వేచము, మదము, అసూయ, అలస్యము, దైవ్యము, క్రీమము, స్వీపి, మూహము, చవలత్, చింత, విషాదము, సుప్తి, భోధము, దౌత్యక్ష్యము, ఆవేగము, గర్వము, సార్వము, అవర్ధము, నిద్ర, మరి, అపస్మారము, ఉన్నాము, త్రాసము, ఉగ్రత, జడత, వితర్పము, అపింధి, గృథి, మరింత యను ముప్పదిమాఁడు రూపమ్ముల వ్యధి

చరించిన యసంతరము రతి, ఉత్సాహము, దుఖము, విస్మయము, భోసము, భూయము, జూపు, క్రోధము, క్షాంతి, భృత్తి, వాత్సల్యములను సాంఘికములైతో, గ్రమముగ కృంగారము, వీరము, కదులు, అద్భుతము, వోస్యము, భయానకము, బీధర్జుము, రాద్రము, కాంతము, భృత్తి, వాత్సల్యము ఉను సేకాదశరసములను గలిగించుచున్నాయని.

ప్రకృతిప్రసంగర్భముకై దత్త్విచారము, రసానుభవము ఆనందము అనుసని కల్పచున్నవనియు, ఆయ్యవి రసభావము భావపరంపరలను బెంచి ఆంబికోద్దీ పనాద్వంతరమాలఁ బరిపక్షమైతే రసార్థవరూపమ్ము లంచుచున్నవనియుఁ తైవయమునుబట్టి పర్వవసానము లేఱుచున్నది. ఇంకను సమగ్రముగ రసప్రకరణమ్మునాఁ బాగు మతియొక్కాగము దీనిని గూర్చి వివరింపు నున్నఁ దును పఁ బ్రాసంగికజనితంత్రమును యి రససిర్వద నాంతము నిష్పత్తి కింతతో నీపి యింక యాస్వదనము శాశ్వతము నించుక విచారించు.

అస్వాదనము

అనఁగ ననుభవించుటయని ఆరుము. రసాస్వాదనమనినందున రసము ననుభవించుటయని లేఱుచున్నది. కాని సర్వసామాన్యములులై రసాస్వాదనము మాత్రమందఱును జతిపడువిదని యింతకముందు స్వప్రమాణముగ సిద్ధాంతపణచియున్నాము. కావున నావిచారము మనకైప్పు డవసముకాదు. రసభావించుందు రసానుభవమేటులు తాండవించు ననుసంగతిమాత్రమే మన మిష్టాడు యోచింపదగినడి యున్నది.

ప్రకృతితే చిత్ర్యము రసభావించువయ మాకర్మించి ప్రతిత్యుమను నాసందమే నింపుచుండును. ప్రతిప్రస్తురూపమ్మునందును ప్రచేమబ్ధమను స్ఫుర్తితత్త్వమే ద్వోతకమగుచుండును. అనంతమైన ఆశ్చర్యంతేన అగ్యమైన విచిత్రప్రకృత్యంతర బ్రహ్మక్షంచవారమ్ముండగు రసభాంధాత్మిక్యరసప్రార్వములై ద్వోతకమ్మును సేమేమో గానము సేయుము సదా విసోదించుచుండును. అమృషాసీయుని ప్రత్యుంధించు నట్టిరాగడ్డుములుగాని ఇంద్రియప్రాప్తములుగాని యుండవు. మర్తువస్తు తత్త్వంతర

విసోదవిలాసవిభవుండగు వమ్మహిప్రాణుని భయపెట్టి దండనాధికారిగాని, శాసించు ఒండగ్రహమ్ములుకానికని బింపవు. ఉపాసిత ప్రకృత్యతీరు పరతత్త్వమైండగు నమ్మహియోగీక్యరుని జ్ఞానచతులువున కీర్తిదలాకమ్ముల గోచరమ్ములుగాని ప్రదేశపదార్థము లండవు. గివ్స్కంక నిచపమతపోనిస్తాగరిష్ఠు లగు నిటి విర్యకల్పసందమయులు మహాత్రర రసార్థక్రమ ప్రసంగమ్ములే యమాల్యకవితా విలాసమ్ములు. అట్టి దివ్యజ్ఞాన చక్కనియోధవాతిరేకవిజ్ఞాన విభులగు రసప్రసంచ విషారలాలసల పస్విభిన్నర్థమ్ములే చిత్రికారుల యాధారుపానుకరణ ప్రయోజనమ్ములు. మహాసీయులు నిటికవులు గాని, చిత్రిలేఖులు గాని వేయింటి కొక్కిశేని గస్పదుల దుర్లభమైనవిషయము.

వైదుమ్యము

అనఁగ విద్వద్భావమని యారుము. వేదాధ్యయ నమ్ములు, ధర్మశాస్త్రమిమాంసలు, ధందోవ్యాకరణా భీజులు, బి. యే., ఎమ్. ఏ. ఇత్యాది బిరుదమ్ములు మాత్రమే విద్విత్ర్ప్రకటనమ్ములు గావు. సంస్కృతము లోకానుభవము విద్వాంసునియుండు వల్లివిరిసి లోకాపయోగమునగోరి పెక్కురీతుల విద్వాంసులను గ్రియాపర తంత్రులుగ నోనచ్చిమంహును. తాకారామున్నకళాభిజులు విక్రమాదిత్యనికాలమునుండి నిస్సు మొన్నటి యానందగజపతిపహారాయలవారివతకోకాకయిపుట్టికిని బగోడా, మైసూరు, జిరాపురము, మక్కలు, పశ్చర్తి, గద్వాల మున్నగు ప్రసిద్ధసంసాధార్థీర్థదలచేతను బహుభంగల బహుశారింపబము దేశములు పెలుంగుచున్నారు. ప్రస్తుతమున నాట్యకళాధరణమును గోరిస్తాకే ప్రైలవరం జమిందారులు మ. రా. రా. శ్రీ, శ్రీ రాజు సూర్యాసేని వేంకటపాపయ్యరావు బహుధారుగారును, మ. రా. రా. శ్రీ, మౌలై నారాయణరావు జమించారుగారును, నాంద్రుడేశ మందలి పెక్కసట్టాగ్రేసధలును, నాట్యకవులును భోషించుచున్నారు. బందరు, రాజుపోంద్రవరము, విజయనగరము, జెల్లారు, మహరాజు మున్నగు పట్టారాజమ్ములందును జిత్రుకళాపోవాము, సారస్వతప్రచారము, పండితసన్మాగ్నము లాదిగాగలుగు మహాత్మార్థము లనేకమహాప్రభుమచే ననేకరూపమ్ములు గావింపబడుచున్నవి.

మితిలేదు. ఎన దెంతపథకుఁ దెరిసికొనిన నంతేవశవు జ్ఞాన మును గోరి జ్ఞానులనియుఁ బంహితులనియుఁ బఁగుదురు. అట్లని రసమనుగూర్చి మనము పండితులకుఁ తెప్పవలనిన యావళ్ళకత యుండదు పండితులవలనే మన మెంతేని గ్రహింపదినవారమై యుందుము. ఇక మనము తెల్పు నది మాధులకా? అందుకేమో తెరియనినారికే తెరినిన వారు చెప్పవలనియుందును. రసమనునదిమాత్రము తో య నినారికిఁడుప దగినది కాదని పైప్రస్తామనలన ద్రువ పదుమన్నది. పండియు

“శ్మో. అరసికేషు రసస్య నిపేచనము
ఇరసి మారీఖ మాలిఖ మాలిథ.”

అను వాక్యమునుబట్టి రసికుడుమాత్రమై రసమనుగూర్చి తెరియడినవాఁ డినియుఁ దేలుమన్నది. ఇక్కొండును నొకసందేహము సాడమకమానదు. ప్రసుతమున “రసిక” శబ్దము “తలచీర” శబ్దమువలె లోకస్వాపణోగమునందు వ్యతికేశారము నిచ్చుచున్నయది. రసికులన గసాస్వాదన పరులని ముంగుగ సిరపథచుకొని గూసలఁ బ్రసుత విషయ మానుసరించు.

“శ్మో. మనవి మనుష్ణాణం కారించుయించుకొండియోః”

ఆనుషాలు ప్రకృతిపై చిత్ర్యుములను జ్ఞానులనఁ గాని విన్నువలనఁ గాని ప్రయత్నమునో యాప్రయత్నమునో మనుజన కొక పుసోవికార మత్తన్న మాగుమన్నది. మన రొట్టయెడుటు నెవఁడో యొకబాలుఁ డాకసిక్కముగ నొక గూపపకుఁ కొరకి దురఃిల్లచుండుకునే మాత్ర మన కొనుడు. లేదా మాపకుఁ బరిచయము గల యొకానోక నిగుపేచయగునాడు శ్రీహంతునివలె వస్తువాహనానాన్యితుండై దేహండ్రవైధికముతోఁ బ్రత్యుక్కము ననొనుడు. మన కీరిండు సందర్భములందును కెంపువిఘులగు వికారములు సాడమకపోవు. అందొకటి దుఃఖమనియు మఱి నొకటి విస్మయమనియు లాక్షణికులచే వ్యపారింప బదుచుండును. దుఃఖమిస్మయములను నీవికారము లప్పటికి స్థాయిభావము నందియున్నవని గస్థులు గ్రహింప గలగు. పరగతసుఖమిభాదులవలన దిద్దుక్కులయిందుఁ భాడము నిట్టివికారములే సార్త్యికభావములు నాఁ బరిగ డింపబడ్డుచుండును.

బకదానినిఁ జ్ఞానుటమాత్రమునసే కాదు. వినుట చేత గూడ నిట్టి సార్త్యికభావములు స్వ్యామి పరసులకు జనియింపగలవు. కాలక్రమాత్మయర్థికిం జిత్తినలొపొతుఁ డడపులలోఁ గుశాపహరణారము సంచరించుపట్టున సర్వదట్టండై వృత్సుపుచౌలంబడియుండైను. గర్భినిక్షేద నంబు నీవ్యాంతమునుచండ్రమతీసతీమత్తాతో బ్రాహ్మణాలురు జెప్ప లేక చెప్పెడుకభాభాగమును వినువప్పుడును రసస్థాడుపవాని కేతద్విషయంత్రిత్తప్రకృతి తత్విరహస్యమును, బ్రత్తివియోగ దుర్భరదుభాతిశయ మ్యాపును, హృదయమ్యాపును గలంది కన్నుల నీరునింపక మానవు.

వినుకోఁ, కనుకలి యనువానివలనఁ గలున మనో వికారములనుగొన్ని టిని మనమివ్యాదు చర్చించి యున్నాము. పూర్వొజ్ఞస్యుసుకృషపరిపాకంబున విభూన్యాస్య నంది సదా గూసందించు తత్త్వాల్మిక్షేమాచుటు, వినుటు యాను సని లేకస్సు హబ్రహ్మసంచే యొచ్చుచుండును. ప్రకృతి సిద్ధమ్యులు వసురయమ్యునందవి యాధీరత్యము కన్నుల గట్టుచుండును. లోకాచరమ్యులు సనేకభావమ్యులు గొంగి శారులుచుండును. శాశ్వతానందమయుండగు నవ్యమాసియరస్థుడు భావిప్రపంచోసయోగము కొంకాతాన్యుభసము నంతయుఁ గావ్యరూపమ్యున పెలయించును. చిత్రేకారుఁడు చిత్రేరూపమ్యునఁ బ్రాట్టించును.

పరగతసుఖముల చే జనించునాత్రీకభావ ములనందు స్ఫురిథము, శోమంచము, ఆత్రుపు, పవ్వర్యము, కంపము, ప్రశయము, వైప్రశ్యము, భూతీ, వాత్సల్యము, కాంతి మన్నుగునసే రసవాహకత్వమును గారిమాత్రములని మనము గ్రహింపవలనియుండును. ఇయ్యవి భావనాతికేంచిస్తులంబనోద్దీపనాదికసంచారాతీయమ్యున గ్లాని, శోం, నిర్వేచము, మదము, అనూయ, అలస్యము, దైవ్యము, ప్రశము, స్కృతి, మోహము, చపలత, చింత, విషాచము, సుప్తి, శోభము, దౌత్యుక్యము, ఆవేగము, గర్వము, సార్వము, అమర్షము, నిద్ర, మతి, అపస్మారము, ఉన్నావము, క్రాసము, ఉగ్రత, జడత, వితర్పము, అపహిత్త, ఆప్తి, మరూము, వ్యాధి, ప్రీడయను మప్పదిమూడు రూపమ్యుల వ్యభి

చరించిన యసంతరము రతి, ఉత్సాహము, దుఖము, విస్మయము, హసము, భయము, జాగ్రత్తము, క్రోధము, కొంతి, భక్తి, వార్షిక్యములు ప్రాయశ్చిహన్ములలో, గ్రమముగ శృంగారము, బీరము, కరూ, అద్భుతము, హస్యము, భయానకము, బీధర్ము, రాద్రము, కాంతము, భక్తి, వార్షిక్యము లను నేకాదశరసమ్ములను గలిగించుచ్చుయచి.

ప్రకృతిష్టసందర్భమ్మును దత్త్విచారము, రసానుభవము ఆసందము అనుసవి కళాచున్నవనియు, ఆయ్యవి రసభానకు భావపరంపరలను బెంచి ఆలంబణ్ణి పనాద్వంతరములు బరిపక్షమ్ములై రసార్థవరూపమ్ము లంఘచున్నవనియు తైవిషయము నుచిచే పర్వవసానము లేఱుచున్నది. ఇంకను సవుగ్రమాగ రసప్రకరణమ్మునాఁ బఱగు మాటియొక భాగము దీనిని గూర్చి వివరింప ను న్నిండునఁ బ్రాసంగికజనితంబైన యి రసనిర్వచనాంకము నిష్పటి కింతతో నీఇఁ యింక యాస్యాదనమును శ్శారము నించుక విచారింతము.

ఆస్యాదనము

అనఁగ ననుభవించుటయని ఆరము. రసాస్యాదనమనినందున రసమ ననుభవించుటయని లేఱుచున్నది. కాని సర్వసామాన్యానుభవములకై రసాస్యాదనము మాత్రమందశక్తును జల్పించి దింతుమందు స్ప్రమాముగ సిద్ధాంతపాఠియున్నాము. కావున నావిచారము మనకిప్పుడవసరముకాదు. రసభానియందు రసానుభవమెటులు తాండవించు ననుసంగతిమాత్రమే మన మిష్టాడు యోచింపదగినదై యున్నది.

ప్రకృతివై చిత్ర్యము రసభానిహృదయ మాకర్మింది ప్రతిక్షణమును నాసందమే నింపుచుండును. ప్రతివస్తురూపమ్మునందును బ్రేమబ్ధమును స్ఫుర్తిత్తావీరమే ద్వీతకముమందును. అనంతమైన ఆక్షరంబైన ఆగ్న్యమైన విచిత్రప్రకృత్యంతర బ్రహ్మక్షునందవారమ్ముండగు రసభాండాత్మిక్యయరసపూరవ్వాయ్దైకమ్మును సేమేమో గానము సేయుచు సదా విశోధించుండును. అమ్మహాసీయునిఁ బ్రథింధించు నట్టిరాగడ్డేషములుగాని ఇంద్రియప్రాపాల్యములుగాని యిండవు. తూర్పువస్తు తత్త్వంతర

విశోదవిలాసవిభవుండగు సమ్మహిప్రాజ్ఞని భయపేట్టి దండనాధికారిగాని, శాసించు సండగ్రహమ్ములుకానికని పింపతు. ఉపాసిత ప్రకృత్యతీత పరతత్త్వాధిజ్ఞం డగును నమ్మహియోగిక్యరుని జ్ఞానచతువున కీర్తిదలోకమ్ములగోపరమ్ములుగాని ప్రష్టేషపదార్థము లండవు. దివ్స్కృత నిచపమతపొనిష్టాగరిష్టు లగు నిట్టి విర్యకల్పందమయులమహత్తర రసార్థక ప్రసంగమ్ములే యమాల్యకరితా విలాసమ్ములు. అట్టి దివ్యజ్ఞాన చతుర్యధవాతిరేకవిషాదవిషులగు రసప్రపంచ విహరలాలసుల వస్త్వాధిమట్టమ్ములే చిత్రకారుల యథారూపానుకరణ ప్రయోజనమ్ములు. మహాసీయులు నిట్టికవులు గాని, చిత్రశేఖరులు గాని వేయింటి కొక్కించేని గస్పదుట దుర్భాగ్యమైనిచివయము.

వైదుమ్ము

అనఁగ విద్వద్భావమని యారము. వేదాధ్యయనమ్ములు, ధర్మకాస్తాధిమిమాంసలు, ధందోవ్యాకరణాధిజ్ఞతలు, బి. యే., ఎమ్. ఏ. ఇత్యాది బిరుదమ్ములు మాత్రమే విద్వత్ప్రకటనమ్ములు గావు. సంస్కృతములో కాసుభధము విద్వాంసునియందు వల్లివిరిసి లోకాపయోగమనుగోరి పెక్కురీతుల విద్వాంసులను గ్రియాపరతంత్రులుగ నోస్పుషంహను. తొక్కారామ్మున కళాధిజ్ఞలు విక్రమాదిత్యసికాలమ నుండి నిస్సు మొన్నటి యానందగజపతిషారాయలవారివంకే కాక యిష్టటికిని బగోడా, మైసూరు, కిలాపురము, మాక్యల, వశపర్తి, గద్వాల మున్నగు ప్రసిద్ధసంస్థానాధిక్యరులచేతను బహుభంగల బహుశారింపబశుచు దేశమంతు పెలుంగుచున్నారు. ప్రస్తుతమన నాట్యకళోద్ధరణమును గోరిస్తాతో మెలవరం జమిందారు లగు మ. రా. రా. శ్రీ, శ్రీ రాజు సూర్యాసేని వేంకటపాపయ్యరావు బహుదారుగాదును, మ. రా. రా. శ్రీ, మోతే నాశాయఁరావు జమించారుగాదును, నాంగ్రదైశే మందలి పెక్కుసట్టాగ్రేసరులను, నాటకకవులను బోషించుచున్నారు, బందరు, రాజుపేంద్రవరము, విజయనగరము, జెల్లారు, మచరాగు మున్నగు పట్టారాజుమ్ములందును జిత్రకళాపోవాము, సారస్వతప్రచారము, పండితసాక్షములాదిగాగలుగు మహత్త్వార్థము లనేకమహాప్రపురమహాప్రసాదమున్నవి.

మితిలేదు. ఎని కెంతపథకుఁ దరిసికొనిన నంతపథకు జ్ఞానమును గ్రహించానులనియుఁ బంచితులనియుఁ బశఁగుదురు. అట్లసి రసమానగూర్చి మానము పండితులకుఁ జీవులనిన యావళ్ళకు యుండు పండితులవలననే మన మెంతేని గ్రహింపడగినవార్థమై యుండుము. ఇంక మానముతెల్పా నది మాధులకా? అందుకేమో తెరియనివారికే తెరిని వారు చెప్పునలియుండుహి. రసమనునదిమాత్రముతో యినివారికిఁడెంప దగినది కాచని వైప్రమామువలన ధ్రువపదుమన్నది. సండియు

“శ్రీ. అరసికేమ రసస్య నివేదనమ్
శరసి మాలిఖ మాలిఖ మాలిఖ.”

అను వాక్యమునుబ్ధి రసికుడుమాత్రమే రసమునుగూర్చి
పెల్లియుడిగినవాఏ డినియుఁ దేలుచున్నది. ఇక్కాడను
నొకసందేహము సాండమకమానదు. ప్రసుతమున “రసిక”
శబ్దము “తలచీల్” శబ్దమువలె లోకవ్యవహరిమానందు
వ్యతికేకారము నిచ్చుచున్నయది. రసికులన గసాస్వదన
పరులని ముందుగ సిగ్గపశచుకొని యానలఁ బ్రిస్తు
విషయ మునుసరింతము.

“శ్రీ. మనవ వానుష్టాటాం కారణంధర్మాత్మయోః.”

ఆనునఁగలు ప్రక్కతివై చిత్ర్యములను జాచుటవలనఁ గాని
వినుఁసలనఁ గాని ప్రయత్నముననో యప్రభుత్వముననో
మనుజన కొక మనోవికారముత్పన్నమనుచున్నది. మన
రొట్టయేదుట నెవడో యొకబాలుఁ డాకి సిగ్గుకముగ
నోక రోపచకుఁ కొర్కె దురహిల్లమండుటనే చూతే మన
కొనుదు. లేదా మనకుఁ బరిసయము గల యొకానోక
నిగుపేదయుగువాడు శ్రీమంతునివలె వస్తువాఁగొన్నితుం
డై దేశేంద్రపై థిఫములోఁ బ్రహ్మత్తముగు ననుకొనుఁడు.
మన కీరెందు సందర్భములందును గెండువిధములగు వికార
ములు ణిడమకపోవు. అందోకటి దుఃఖమనియు మళి
యొకటి విస్మయమనియు లాక్షణీకులచే వ్యవహరింపఁ
ఖదుచుండును. దుఃఖవిస్మయములను సీవికారము లప్ప
టికి స్థాయిభావము నందియున్నవని రస్ములు గ్రహింపఁ
గలగు. పదగతసుథిదుఁథాదులవలన దిద్దుత్తులయందుఁ
బొడము నిటివికారములే సాత్మ్యకభావములు నాఁ బరిగ
టింపఁఖదుచుండును.

ఒకదానినిఁ జూచుటుమాత్రముననే కాదు. వినుట
చేత గూడ నిట్టి సాత్రికభావములు స్వీధా సరసులకు
జనియింపగలవు. కాలక్రమాగతిదురగ్గికిం జిక్కినలోహి
టుఁ డడపులలోఁ గుచ్ఛపహరణాదను సంచరించుపట్టున
సర్వదష్టండై వృత్తిశ్శబ్దాలంబియుండైను. గర్భినిచెఫ్ఫు
నంబగు నీవుత్తాంతమునుచండుతీసుతీమత్తిలో బ్రాహ్మ
ణాభాలురు చెప్పు లేక చెప్పేదుకథాభాగమాను వినునప్ప
దును రస్సుఁడుగువాని కేతద్విషయాంతర్గార్థితప్రశ్నత్త
త త్త్వరహస్యమును, బ్రత్తవియోగ దుర్భారంభశ్శాతీశయ
ముక్కును, హృదయముక్కును గలంచి కన్నుల నీరునింపక
మానవు.

వినుకరీ, కనుకలి యనువానివలను గలుస మనో
వికారములనుగొన్ని టిని మనమిష్టుడు చర్చించి యున్నా
ము. పూర్వజన్మసుకృతపరిపాకంబున విజ్ఞానగ్రస్త నంది
సదా నూనందించు తత్త్వాన్నిచూచుట, వినుటు యను
సవి లేకన్ను హబ్రిక్కునంచమే యొచ్చుమండును. ప్రకృతి
సిద్ధముక్కులు వస్తుచయముక్కునందని యథీరత్నము కన్నుల
గట్టిచుండును. లోకాచారముక్కులు ననేకభావముక్కులు
సంంగి శారలుచుండును. శాశ్వతానందమయుండగు నన్ను
హానీయరసభ్యుడు భావిప్రపంచోపయోగము కొల్ల
కాతాక్కునభసము నంతయుఁ గావ్యరూపముక్కున పెల
యించును. చిత్రకారుఁడు చిత్రరూపముక్కును బుఁ
టించును.

పరగళ్ళను ఖనుఃఖముల చే జనించునొ త్రీక్షభావ
ము లనంబదు క్రింభము, రోమంచము, అత్రువు,
పశ్యర్థము, ఉపము, ప్రశ్నయము, వైవర్ణ్యము,
భక్తి, వాత్సల్యము, కాంతి మున్న గున్నే రసవాహకశ్యు
మునకు గారిమాత్రములని మనము గ్రహింపవలసియుం
డును. ఇయ్యవి భావనాతిశేఖరిస్తు తాలంబనోద్దిపనాదిక
సంచారాతిశయముకైన గ్లాని, శంక, నిర్వేచము, మదము,
అనుయా, ఆలస్యము, దైవ్యము, క్రమము, స్కృతి,
మౌహము, నపలత, చింత, విషాదము, సుప్తి, భోధము,
చౌర్ముక్యము, ఆవేగము, గర్వము, సార్వ ము, అమర్ష ము,
నిద్ర, మతి, అపస్కారము, ఊనాక్షిప్తము, త్రాసము,
ఉగ్రత, జడత, వితర్పము, అపహిత, గృతి, మరాము,
వ్యాధి, ప్రీత యను ముప్పదియుడు దూషమ్ముల వ్యాధి

చరించిన యానంతరము రతి, ఉత్కాషము, దుఃఖము, బిష్ణుయము, శోభము, భూయమ్ము జాగ్నప్పు, క్రోధము, గ్రాంటి, భృత్తి, వాత్సల్యములను సాధుధీముగ్నులోఁ గ్రమముగ కృంగారము, శీరము, కరూ, అద్యుతము, హాస్యము, భయానకము, బీధత్తము, రౌద్రము, శాంతము, భృత్తి, వాత్సల్యము ఉను సేకాదశరసమ్ములను గలిగించున్నాయి.

ప్రకృతిపస్తసంబర్యనమ్మున దత్త్విచారము, రసానుభవము ఆనందము అనునవి కట్టచున్న వసియు, ఆయ్యవి రసభ్యనకు భావపరంపరలను బెంచి ఆలంబించి పనాద్యంతరములఁ బరిపక్షమ్ములై రసారపరూపమ్ము లంఘచున్న వసియుఁ తైవిషయమునుబ్బే పర్యవసానము తేలుచున్నది. ఇంకను సమగ్రముగ రసప్రకరణమ్మునఁ బఱగు మణియుక్కాగము దీనిని గూర్చి వివరింప నున్న ० ఊను బ్రాసంగికజనితంబైన యా రససిర్యచ నాంళము నిష్పత్తి కింతతో నీఁపి యింక యాస్వదనమును శ్రీరము గించుక విచారింతము.

ఆస్వదనము

అనఁగ ననుభవించుటయని అర్థము. రసాస్వదన మనిందున రసము ననుభవించుటయని తేలుచున్నది. కాని సర్వసామాన్యనుభవములవలై రసాస్వదనము మాత్ర మండుకును జతపడవిదని యింతకుమందు స్వప్నమాముగ సిద్ధాంతపణచియున్నాము. కావున నావిచారము మన కిప్ప డవపడముకాదు. రసభ్యనియందు రసానుభవమేటులు తాంపచించ ననుసంగతిమాత్రమే మన మిష్టాడు మోచింపడగినదై యున్నది.

ప్రకృతితై చిత్ర్యము రసభ్యనిప్పానయ మాక్రించి ప్రతితామును నానందమే నింపుచుండును. ప్రతిపస్త రూపమ్మునందును బేమబధముగు స్పృష్టితత్త్వావ్యధి దోత కమగుచుండును. అనంతమైన అక్కరంబైన అగ్రామైన విచిత్రప్రకృత్యంతర బ్రహ్మకుంపవోరసమ్మండగు రసభ్యం దాత్మియరసపారవక్ష్యద్రేకమ్మున సేమేమో గానము నేయుచు సదా విసోదించుచుండును. అమ్మునాసియునిఁ ప్రతింధించు నట్టిరాగడ్డేషములుగాని ఇంద్రియప్రాపుల్యములుగాని యుండవు. శ్రీరాత్మకపస్త తత్త్వంతర

వినోదవిలాసపిభవుండగు నమ్మహిప్రాభుని భయపెట్టు దండనాధికారిగాని, కాసించు సండగ్రహమ్ములుకానికని పింపవు. ఉపాసిత ప్రకృత్యతీత పరతత్త్వావ్యధిభుండగు నమ్మహిమోగీక్ష్యరుని జ్ఞానచతురున కీర్తిదల్చమ్ముల గోచరమ్ములుగాని ప్రదేశపదారము లండవు. గివ్ర్చకంక నిమపమతపోనిస్తాగరిషు లగు నిటి విర్మికల్పానందమయుల మహాత్రర రసార్పక్క ప్రసంగమ్మురే యమాల్యకవితా విలాసమ్ములు. అట్టి దివ్యబ్ధాన చతుర్యిథవాతికేవిజ్ఞాన విభేషులగు రసప్రపంచ వివోలాలసల వస్త్విభింబ్రానమ్ము రే చిత్రకారుల యథారూపానుకరణ ప్రయోజనమ్ములు. మహాసియులు నిటికవులు గాని, చిత్రలేఖకులు గాని వేయింటి కొక్కారేని గస్పదుట దుర్లభమైనవినయము.

వైదుమ్యము

అనఁగ విద్వద్భావమని యార్థము. వేదాధ్యయ నమ్ములు, ధర్మశాస్త్రాదిమిమాంసలు, ఛందోవ్యాకరణాభ్యజ్ఞతలు, చి. య్యే., ఎమ. ఏ. ఇత్యోది బిడుడమ్ములు మాత్రమే విద్వత్ప్రకటనమ్ములు గావు. సంస్కృతము లోకానుభవము విద్వాంసునియందు వెల్లివిరిసి లోకోవయోగమునగోరి పెక్కురీశుల విద్వాంసులను గ్రియోచరుతంత్రులుగ నొనచుచుండును. తాకారామ్మున కళాభ్యులు విక్రమాదిత్యనికాలమ సుండి నిష్ట మొన్నటి యానందగజపతిమహారాయలవారిష్టకే కాక యిష్టటికిని బగోడా, మైసూరు, ఇలాపురము, మక్కల, వసప్రి, గద్వాల మున్నగు ప్రసిద్ధసంస్థానాధిక్షరులచేతను బహుభంగల బహూకరింపబుము దేశమంతు పలుంగుచున్నారు. ప్రస్తుతమున నాట్యకళాదరణమును గోరిశాట్ వైలవరం జమిందారు లగు మ. రా. రా. ప్రి, ప్రి రాబా మారానేని వేంకటపంపయ్యరావు భూదూరుగారును, మ. రా. రా. ప్రి, మోరే నాశాయారావు జమిందారుగారును, నాంద్రుడేళ మండలి పెక్కుసట్టగేసరులను, నాటుకకవులను బోషేంచుచున్నారు. బందరు, రాజమహాంద్రుద్రవరము, విజయనగరము, సెల్లూరు, మదరాము మన్నగు పట్టారాజమ్ములందును జత్రకళాపోవాము, సారస్వతప్రచారము, పండితసనాగ్నము లాదిగాగలుగు మహాత్మార్థము లసేకమహిషురుమహింసేకరూపమ్ములఁ గావింపబడుచున్నది.

నైదుష్య వానునది ప్రతిమనుజానియందును గాక సంస్కర మొదవిన కొండతీయండే మనకు సాడ గట్టును. ఒవిత్యేమను వేదులో బ్యాము లల్లివార లనే కులు గలరు. ఇటులే చిత్రలేఖకులు, కిల్పులు, గాయ కులు, నటులు, వక్కలు, ప్రాయసకాండ్రును లేక్కు వించియుందురు. ఎవరు తమయా త్యాగుభవమను దేశము కొఱకు సుగ్రాహ్యముగా బ్రంటింపనే ర్థులో, ఎవరు ప్రకృతిత్వార్థమును విమర్శించి యనుభవించి వెలయింప నేర్చులో, ఎవరు వృద్ధిక్యయాంతర సుఖమఃఖా దృఢిల వ్యాపారమ్ములందలి మాయాంతరమనుగాఁచి స్ఫురితికారుని నిష్కామకార్యకర్తల్యమ్ము విలోకించి తమయానందమను బ్రసాందింపనే ర్థులో అట్టివక్కలయొడు, కవులయొడు, చిత్రలేఖకులయొడు, సటులయొడు, వేయేల దేశోపకారక్రియాపరతంత్రులు మహాపురుషు లైల్లాయొడు వైదుష్యమునిర్వచనీయమై యనంతప్రతిభాసమన్యితమై యశేష జ్ఞానదరపత్రమై గఘరభాషభితమై ధర్మసంరక్తభూర్ధమపతరించిన మహాపురుషులుగు బాధ్యత, శంక, రామకుణ్ణ, విశేషానంప, త్యాగరాయ, సిల్క్, గాంధీయాందువలె నిరంతరమ ప్రకాశించుండును. శేషించినవారియందు వైదుష్యము ప్రయత్నముకొలది, లోకానుభవముకొలది మితమ్ముగ మండును. కానివో సగ్వతో మథువైన ప్రస్తుతభూషాభివృద్ధిగాని హాచీ రేక్షాభివృద్ధిగాని గలు సుట్టకే యవకాశ మండనోపదు.

రసాన్వదన వైదుష్యము

అనగ రసము నముభవించి లోకమనకు బ్రసాదించునటి పాండిత్యమని నానిశ్చయము. అట్టిదియు బైను చేర్చినిసులు లెవడో యొకచిత్రలేఖకునియండే ప్రకాశింపనోపుషుగాని ఉంచియిచేశాని కథుప్రక్కక్కు త్రికోణాన్వితమై రంగులతో రంజనమొనగుర్చెదు ప్రతినామకచిత్రలేఖకునియందును బ్రకాశింప నేరదు. ఇట్టిలో రాజుము పౌండ్రవరము, మైలువరము, ఏలూరు, దుగ్గిరాల, తెనాలి, గుంటూరు, బండరు, విజయనగరము, బ్లూరి, చిత్తూరు, మదరాసులు వేలకొలదిగ వచ్చించిను బెంగళూరు గుంచుకంపెసీవారు లత్తులకొలదిగ వ్యాయపరచినసజివరకాంధ్రసాట్యరంగమనకు రసాచిత్రాలంకరణము గాని, ప్రత్యేకాంధ్రప్రతిభాప్రకటనాభిజ్ఞతగాని కాఁచిత ప్రకృతి

ప్రతిపాదనాచిత్రిగాని సమగ్రముగ చేకూరినదనని యను కొనుట కవకాశములేదు. విమర్శక్కలైనను నటులనుగూర్చి యే యొంతెంతయో విషర్పించుచు సెన్నియో సిద్ధాంత రాధాంతమలను సేయుచున్నారు గాని, నాట్యరంగ స్వరూపమనుగూర్చి యొక్కురును చెప్పించున్నటలు కన్పట్టటలేదు. చిపరకు స్వంతమనవు రంగములు లేక యే వెలివిరియు నీనాటిఁ నాటకసంఘమ్ముల కేతెద్వయి కావశ్యకతనేని తలపించు బుగ్గమ్మ గ్రూపొనుచున్న టులు సాడకట్టదు.

ప్రతిపట్టామందలి జనసమాహమున సెర్చిని తెతక్కలాడు నీనాటక ప్రదర్శన న్యామోహమును గుర్తించినవారిలోఁ గొందలు వ్యాపారజ్ఞాలు నాట్యభాసనములనిర్మించి యాడైలిచ్చుచు ప్రదవ్యార్జనము సేయుచున్నారు. అవసరమున కేవో కొన్ని చింపితెరలు, రంగలింఘించులు, గంతశాంతులు గర్భిన యటి భవనమ్ముల లలోఁ దమతుగల ప్రదర్శనాఁత్యాహమును దాత్మాకి ముగఁ దీర్ఘకొనుచు సాంఘికులు సంతృప్తినందుచున్నారు. ప్రాణికులు సహాత మెంద ఔన్ని నాటకము లాడినసు ఎన్ని యసందర్భప్రసాదములు బ్రిడర్చిం చిన ను రాంగికాదర్శముగూర్చి తలపెసైన దలపకున్నారు. కొండక్కువేని నూతన యవనికాదులఁ జూచినయొడల నన్వాని నిరథికచిత్రరచనాఁడంబరములకే మరిసి మప్పం దు మసుచున్నారు. సామాజికుల కౌండును ప్రతిబంధకము గాని, యవసర మగుపడసి, లోపము కనుపింపని యటి నాట్యశాలలనుగూర్చిన వాంచిచెడుగులు విమర్శనాతీతము లగుచున్నవి.

నాటకము కవిచేతను, చిత్రలేఖకునిచేతను, నటునిచేతను రూపమునంగి అవథానుకరణమునఁ, బ్రకృతి ప్రబోధనమును, రసప్రసరణమును బ్రచేతుకుల బ్రహ్మములనిర్ధరితులఁ జీయపలసి యుండునని యిదిపరకే ప్రస్తావించి యున్నాడును. ఇట్టివో నీయాడైకేఁబును నాట్యభవనములనిసును, నిరథికప్రదర్శనములవలను ఆంధ్రల మహత్తరనాట్యకొప్రాశస్త్రమున కొన్నివిషముల నన్ఫుములు సంప్రాప్తించుచున్నవియో విచారించము:

(1) అడైలీఁబును నాట్యరంగ మొకవిధముగ వెలయాలి పడకటింటిలోఁ బోల్పవచ్చు ననుకొనెడను,

వీలయన స్వగృహముకంటే వెలయాలి పడకటీల్లు పెక్కు తరగతులకు జెందిన యలంకారములలోడనే నిండి ముచ్చుట యగుచండును. ఎన్నియున్నాను నయ్యది వెల యిమ్మ సెట్టివానికేని యందిపుష్టికొనుసట్టిదిగ నుండు ను. తాత్కృతికప్రయోజనమ్మున కొకవిధముగ లో టివి పింపకపోయినను స్వగృహమునందుండు స్వాతంత్ర్యము గాని, దానివలనఁ గలుగు నిర్వ్యాఖానందముగాని యం డంతమాత్రము నుండనేరదు.

(2) పవిత్రమైన నాట్యకళాపరిశ్రమమునకు నిలయమ నాబుఱగు నిట్టి నాట్యరంగము సర్వసామాన్యమై బాధ్యతను గలిగింపకుండుటనుజేసియే తన్నాటక రంగమందు గళోపాసకం కుండఁదరిన పూజ్యధావహ లేశమైన నుండుట కవకాళము నియ్యక కూరలబజారు నల్లే బరి ఇమించి నాట్యకళాప్రయోజనమును సైతము నాళినమొనర్చుటకుఁ గారామగుచున్నది.

(3) ప్రదర్శనేతరదినములయం దీ భసనములం దంతటనిర్వ్యాపాయలుచేరి పెక్కగతుల సీతిమారములగ నోనర్చుచున్నారు. ఈకారణమునఁ గొన్ని నాటకశాలల నాటకసంబర్థమునసేని పండితప్రవేశమున కర్తాములు గాఉన్నవి. నాట్యకళయుఁ బండితాదరమును బడయానేరున్నది.

(4) ప్రదర్శనమున కుద్దేశింపబడిన దినమునఁటి సాయంత్రము దనుక నారంగము ప్రదర్శకుల వళమ్మున నుండమి రంగప్రసాధనములను సమగ్రముగ సమర్పుకొను నవకాళ మొదవక సామాజికు లేనోయొకవిధముగ సరి పెట్టగొనులసిసమ్మటనుజేసి ప్రదర్శనములన్నియుఁబెక్కాధంగల నసందర్భములగ నొడగట్టఁగలవు. ఈ కారణమున సామాజికులు స్వశ్రీకిసంసద లుపయోగింప చేరుకున్నారు.

(5) రసభ్యలకు/విసంగులు/నిట్టిరంగములందుఁ బ్రిప్పింపబడు జెట్టి మహానాటకమైనను బ్రిచ్చకుల మన్న నలను బడయాఁశేరకపోవుచున్నది. అని యటుండకశాఖిమానులకుఁ గాలుగునభిమానమునుగూడ నిర్మాలము కావించుచున్నవి.

ఇటూలే తఃఁచినకొలఁదిగా నెన్నియేని యనర్థము లీరంగమునుండి నాట్యప్రపంచమునకుఁ గలుగుచున్న వని గ్రహింపగలమా. ఆంగ్రేషీమున బయలుపెడలు ప్రతి సమాజమును గళాసంరక్తుణైకప్రయోజనముగ సెగడు నాటకధావనమును సహితము స్వంతమునకు సంపాదింపబియ్యించి ప్రదర్శనములను రసోచితరంగస్థానముల సెలయించుచు నాటకశాఖిమానుల యామోదము నండు గోళేదను.

ప్రణయంజలి

కొప్పాటి నారాయణమూర్తి గారు, బి. ఏ., యల్. టి. [సాహితీసమితి]

భీవదస్తోక కట్టాష్టీక్షణ లసద్వ్యాపారసందోహావై
భవకల్లోలపవిత్రాంగోలికల నవ్యజప్రహర్షానిలో
త్రువ సంభూత దిగంత పర్యటన మృత్యుంబుఁ గాంమీంతు, మా
ధవ! నా మానన మొక్కసారి తనివొందఁ ముద్దుఁ జెల్లింపవే.

మ. భవ దత్యంతకృపారసాకలిత సాభాగ్యస్ఫురచ్చంద్రికా
నవళిశాపహావీచికలు నానాతుంగభంగానిల
ప్లవగాఢాపతులు జలింప, మది ణోలోలనిర్మేలమై
వివశత్యంబు ఘటింపకుండ వరదా! వే కోగిటం బుటుమా.